

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. คาถาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏิญาณนั้น แสดงว่าอย่างไร ? ให้แปลมาด้วย ?
ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ?
๒. ให้แสดงจำนวน อกุศลเหตุ กุศลเหตุ และกิริยาเหตุ โดยพิสดาร และให้จำแนกเหตุเหล่านั้นมาให้เห็นชัดด้วย ?
๓. ก. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?
ข. ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่ามีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย
๔. ให้แสดงจิตที่เกิดใน ทวาร และ พ้นจากทวารโดยแน่นอนและไม่แน่นอน ดังต่อไปนี้
ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว
ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕
ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖
ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖
๕. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้
 ปญจวิส ปรีตมहि ฉ จิตตานิ มหคฺคเต
 เอกวิสติ โวหาเร อฏฺฐ นิพพานโคจร.
ข. อารมณ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย
๖. ก. จงแปล คาถาดังต่อไปนี้
 ฉวตฺถุํ นิสฺสิดา กามะ สตต รุเป จตุพฺพิธา
 ตีวตฺถุํ นิสฺสิดารูเป ธาตฺวากานิสฺสิดา มตา.
ข. วิญญานธาตุ ๗ คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย ?
๗. ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? แบ่งออกเป็นกี่หมวด คืออะไรบ้าง ?
 ให้แสดงมาพร้อมด้วยความหมาย ?
ข. จงแสดงคัมภีระ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?
๘. ก. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดมาดู ?
ข. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง ?
๙. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายอย่างไร ? แสดงวจนัตถะว่าอย่างไร ? และทำไมสติ ดวงเดียว จึงเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้
๑๐. จงจำแนก อริยสัจจะ ๔ โดยเหตุ ผล และโลกียะ โลกุตตระ เป็นต้น ?

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันจันทร์ที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. ก. ปริจเฉทที่ ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุใด ?

ข. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

สุขํ ทุกขมุเปกขาติ ติวริชา ตตถ เวทนา

โสมนสฺส โทมนสฺส มิตติ เกเทน ปญฺจา ?

ตอบ ก. ปริจเฉทที่ ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุว่า การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยเรียกรายทั่วไป คือแสดงสงเคราะห์โดยประเภทแห่งเวทนาบ้าง เหตุบ้าง กิจบ้าง ทวารบ้าง อารมณ์บ้าง วัตถุบ้าง เพราะเหตุนี้ ปริจเฉทที่ ๓ จึงเรียกว่าปกิณณกสังคหะ ฯ

ข. คาถานี้แปลความว่า ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอาร์มมณานุภวนลักษณะคือลักษณะแห่งการเสวยอารมณ์แล้ว มีเวทนา ๓ อย่างคือ ๑ สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา ว่าโดยอินทริยเภท คือประเภทแห่งอินทริย์แล้วมีเวทนา ๕ อย่างคือ ๑ สุขเวทนา ๒ ทุกขเวทนา ๓ โสมนัสเวทนา ๔ โทมนัสเวทนา ๕ อุเบกขาเวทนา

๒. คำว่า กิจ ในกิจจสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? และกิจมีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? และให้บอกความหมายของกิจนั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ คำว่า กิจ ในคำว่ากิจจสังคหะนี้ หมายความว่า การงานของจิต เจตสิก ชื่อว่า กิจ และกิจมีจำนวน ๑๔ คือ

๑. ปฏิสนธิกิจ ทำหน้าที่สืบต่อภพใหม่
๒. ภวังคกิจ ทำหน้าที่รักษาภพ
๓. อาวัชชนกิจ ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ใหม่
๔. ทัสสนกิจ ทำหน้าที่เห็น
๕. สวณกิจ ทำหน้าที่ได้ยิน
๖. ฌายนกิจ ทำหน้าที่รู้กลิ่น
๗. สายนกิจ ทำหน้าที่รู้รส
๘. ผุสนกิจ ทำหน้าที่รู้ถูกต้อง
๙. สัมปฏิจฉนกิจ ทำหน้าที่รับอารมณ์
๑๐. สันตริณกิจ ทำหน้าที่ไต่สวนอารมณ์
๑๑. โวภูฏัพพนกิจ ทำหน้าที่ตัดสินอารมณ์
๑๒. ขวนกิจ ทำหน้าที่เสพอารมณ์
๑๓. ตทอาร์มมณกิจ ทำหน้าที่รับอารมณ์ต่อจากขวนะ
๑๔. จุตกิจ ทำหน้าที่สิ้นจากภพเก่า

๓. ก. ให้แสดงความหมายแตกต่างกัน ระหว่างคำว่า อาร์มมณะ กับคำว่า อาลัมพะนะ

ข. นิพพาน กับ บัญญัติ ทั้ง ๒ นี้ พ้นจากกาลทั้ง ๓ เรียกว่า กาลวิมุตตารมณํ นั้น เพราะเหตุใด ?

ตอบ ก. ความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อาร์มมณะ กับ อาลัมพะนะคือ

อาร์มมณะ หมายความว่า ธรรมชาติที่เป็นที่ยินดีของจิต เจตสิกทั้งหลาย เสมือนหนึ่งสวนดอกไม้ อันเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย

อาลัมพะนะ หมายความว่า ธรรมชาติอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิต เจตสิก ทั้งหลาย เหมือนไม้เท้าหรือเชือก อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนชรา และคนทุพพลภาพ

ข. นิพพาน และบัญญัติ ที่เป็กาลวิมุตตารมณํนั้นเพราะธรรม ๒ พวกนี้เป็นอสังขตธรรม ไม่ได้ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔ ฉะนั้น การเกิดขึ้นของธรรมทั้ง ๒ พวกนี้จึงไม่มี เมื่อไม่มีการเกิดขึ้นแล้ว ก็กล่าวไม่ได้ว่า นิพพาน หรือบัญญัติเหล่านี้เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต จึงเรียกว่า กาลวิมุตตารมณํ

๔. ก. กิเลสมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาเฉพาะชื่อ

ข. ให้แสดงการนับกิเลสโดยพิสดาร ๑๕๐๐ มาดู?

ตอบ ก. กิเลสมีจำนวน ๑๐ คือ ๑. โลกกิเลส ๒. โทสกิเลส ๓. โมหกิเลส ๔. มานกิเลส ๕. ทิฏฐิกิเลส ๖. วิจิกิจฉากิเลส ๗. ถีนกิเลส ๘. อุทธัจจกิเลส ๙. อหิริกกิเลส ๑๐. อโนตตปปกิเลส

ข. แสดงการนับกิเลส โดยพิสดาร ๑๕๐๐ อารมณ์ที่เป็นเหตุให้กิเลส ๑๐ เกิดขึ้นได้นั้นมี ๑๕๐ คือ นามเตปัญญาสะ คือนามธรรม ๕๓ นิปผันนรูป ๑๘ ลักษณะรูป ๔ รวม ๗๕

ในอัมมัตตสันดาน คือ ภายในตัวเรามี ๗๕

ในพหิตถสันดาน คือ สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ภายนอกตัวเรามี ๗๕ รวม ๑๕๐ อารมณ์ ๑๕๐ คุณด้วยกิเลส ๑๐ คงเป็นกิเลส ๑๕๐๐

๕. คำว่า ขันธ์ หมายความว่าอย่างไร ? มีเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาพร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ คำว่า ขันธ์ หมายความว่า เป็นกลุ่ม เป็นกอง มี ๕ คือ

๑. รูปขันธ์ กองรูป องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘

๒. เวทนาขันธ์ กองเวทนา องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิกที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๓. สัญญาขันธ์ กองสัญญา องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิกที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๔. สังขารขันธ์ กองสังขาร องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร

๕. วิญญาณขันธ์ กองจิต องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. คาถาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณันั้น แสดงว่าอย่างไร ? ให้แปลมาด้วย ?

ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ?

ตอบ ก. คาถาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญาณันั้นคือ

๑. สมปยุตตา ยถาโยคํ เตปญญาส สภาวโต

จิตตเจตสิกกา ธมมา เตสนทานิ ยถารหํ

๒. เวทนาเหตุโต กิจจ- ทวาราลมพนวตฺถโต

จิตตูปาทพวเสเนว สงคโห นาม นียเต

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส ว่าโดยลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย
เอกุปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต โดยประเภท
แห่ง เวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ และวัตถุตามสมควร

ข. จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ คือ

๑. จิตที่เกิดพร้อมด้วยสุขเวทนามี ๖๓ คือ สุขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โสมนัสสหคตจิต ๖๒

๒. จิตที่เกิดพร้อมด้วยทุกขเวทนามี ๓ คือ ทุกขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โทมนัสสหคตจิต ๒

๓. จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนามี ๕๕ คือ อุเบกขาสหคตจิต ๕๕

๒. ให้แสดงจำนวน อกุศลเหตุ กุศลเหตุ และกิริยาเหตุ โดยพิสดาร และให้จำแนกเหตุเหล่านั้นมาให้เห็นชัดด้วย ?

ตอบ อกุศลเหตุมี ๒๒ คือ โลกเหตุมี ๘ ที่ในโลภมูลจิต ๘

โทสเหตุมี ๒ ที่ในโทสมูลจิต ๒

โมหเหตุมี ๑๒ ที่ในอกุศลจิต ๑๒

กุศลเหตุมี ๑๐๗ คือ อโลภเหตุมี ๓๗ ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐

อโทสเหตุมี ๓๗ ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐

อโมหเหตุมี ๓๓ ที่ในมหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐

กิริยาเหตุมี ๔๗ คือ อโลภเหตุมี ๑๗ ที่ในมหากิริยาจิต ๘ มหัคคตกิริยาจิต ๙

อโทสเหตุมี ๑๗ ที่ในมหากิริยาจิต ๘ มหัคคตกิริยาจิต ๙

อโมหเหตุมี ๑๓ ที่ในมหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ มหัคคตกิริยาจิต ๙

๓. ก. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

ข. ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่ามีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย

ตอบ ก. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ทัสสนกิจ สวณกิจ ฆายนกิจ
สายนกิจ ผุสสนกิจ ทั้ง ๕ นี้ ต้องตั้งอยู่ในระหว่างปัญจทวาราวชชนจิต กับ สัมปฏิจฉนจิตเท่านั้น ตั้งอยู่ที่อื่นไม่ได้ ฐานนี้
เรียกว่า ปัญจวิญญานฐาน ด้วยเหตุนี้ ฐานจึงมีเพียง ๑๐ ฐาน

ข. ฐานโดยพิสดาร มีจำนวน ๒๕ คือ ปฏิสนธิฐานมี ๑ ภาวะฐานมี ๖ อาวัชชนฐานมี ๒ ปัญจวิญญานฐานมี ๑
สัมปฏิจฉนฐานมี ๑ สันตிரณฐานมี ๑ ไวกุณฐัพพนฐานมี ๒ ขวนฐานมี ๖ ตทารัมมณฐานมี ๒ จุตีฐานมี ๓ รวมเป็นฐาน ๒๕
ดังมีหลักฐานบาลีแสดงว่า

สนธิ เอกํ ฉ ภาวะํ

ทวารวชนํ ปญจาทเยกํ

เทว โว โข ฉ ตทาเทวติ

จุติติ ปญจวิสตี.

๔. ให้แสดงจิตที่เกิดใน ทวาร และ พ้นจากทวารโดยแน่นอนและไม่แน่นอน ดังต่อไปนี้

ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว

ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕

ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖

ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖

ตอบ ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว โดยแน่นอนมี ๓๖ หรือ ๖๘ ดวง ได้แก่ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ อัปนาชวณจิต ๒๖ หรือ ๕๘ ไม่แน่นอนได้แก่ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐)

ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕ โดยแน่นอน มี ๓ ดวง ได้แก่ มโนธาตุ ๓ ไม่แน่นอนได้แก่ กามจิต ๔๑ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖ โดยแน่นอน มี ๓๑ ดวง ได้แก่ โสมนัสสันตிரณจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ กามชวณจิต ๒๙ ไม่แน่นอนมี ๑๐ ดวง ได้แก่ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖ โดยแน่นอนมี ๙ ดวง ได้แก่ มหัคคตวิปากจิต ๙ ไม่แน่นอนได้แก่ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

๕. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปริตตมहि ณ จิตตานิ มหคคเต

เอกวิสติ โวหาเร อณฺฐ นิพพานโคจร.

ข. อารมณ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย

ตอบ ก. คาถานี้แปลว่า

จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หสิตุปปาทจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญานัญญาตณณานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตณณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็น มหัคคตะอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาจวรจิต ๑๕ (เว้นอภิญญาจิต ๖) อากาสานัญญาตณณานจิต ๓ อากิญจัญญายตณณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็นนิพพานอย่างเดียว

ข. อารมณ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมี ๔ ประเภทคือ

๑. กามอารมณ องค์ธรรมได้แก่ กามจิต ๕๔ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

๒. มหัคคตอารมณ องค์ธรรมได้แก่ มหัคคตจิต ๒๗ เจตสิก ๓๕

๓. โลกุตตรอารมณ องค์ธรรมได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน

๔. บัญญัติอารมณ องค์ธรรมได้แก่ สัพพบัญญัติ อตถบัญญัติ

๖. ก. จงแปล คาถาดังต่อไปนี้

ฉวตถุํ นิสสิตา กามะ

สตต รุเป จตฺตพิธา

ติวตถุํ นิสสิตารุเป

ธาเตวกานิ สสิตามตา.

ข. วิญญาณธาตุ ๗ คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลว่า นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบวิญญาณธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑

พึงทราบ วิญญาณธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญาณธาตุ โสทวิญญาณธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสทวัตถุ หทยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขยสัตตภูมิ)

พึงทราบมโนวิญญาณธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูป เกิดในอรุณภูมิ ๔

ข. วิญญาณธาตุ ๗ คือ

๑. จักขุวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุวิญญาณจิต ๒

๒. โสทวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ โสทวิญญาณจิต ๒

๓. ฆานวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานวิญญาณจิต ๒

๔. ชิวหาวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาวิญญาณจิต ๒

๕. กายวิญญาณธาตุ องค์ธรรมได้แก่ กายวิญญาณจิต ๒

๖. มโนธาตุ

องค์ธรรมได้แก่ สัมปฏิจจฉนจิต ๒ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑

๗. มโนวิญญูณธาตุ

องค์ธรรมได้แก่จิต ๗๖ หรือ ๑๐๘ (เว้นทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

๗. ก. สมุจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? แบ่งออกเป็นกี่หมวด คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาพร้อมด้วยความหมาย

ข. จงแสดงคัมภีระ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ก. สมุจยสังคหะ หมายความว่า ปริเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวด ๆ ชื่อว่าสมุจยสังคหะ

แบ่งออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง

๒. มิสกสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง

๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสังเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกันหมวดหนึ่ง

ข. แสดงคัมภีระ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

๑. อภิขฌาภายคัมภีระ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องล่องนามกายรูปกายไว้ โดยอาการผูกพันอยู่ในกามคุณอารมณ์องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. พยาปาทกายนคัมภีระ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องล่องนามกายรูปกายไว้ โดยอาการโกรธ องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒

๓. สิลัปปตปราคายคัมภีระ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องล่องนามกายรูปกายไว้ โดยอาการยึดถือในปฏิบัติที่ผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๔. อิทัสัจจาภินิเวสกายนคัมภีระ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องล่องนามกาย รูปกายไว้ โดยอาการยึดมั่นในความเห็นผิดของตนว่าถูก ความเห็นของคนอื่นว่าผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๘. ก. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดมาดู ?

ข. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง ?

ตอบ ก. แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวด ดังนี้คือ

เหตุ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๖

ฉานังคะ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๕

มัคคังคะ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๙

อินทริย์ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๑๖

พละ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๙

อชิปัตติ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๔

อาหาร เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๔ เหมือนกัน

นักศึกษาทั้งหลาย ฟังทราบการแสดงมิสกสังคหะ ที่มีกุศลเป็นต้นปะปนกันโดยมี ๗ หมวดดังนี้

ข. การนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ นั้นมีดังนี้คือ

๑. กพฬิการาหาร นำมาซึ่งอาหารขสุทธัญญูกกลาปให้เกิดในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย

๒. ผัสสาหาร นำมาซึ่งเวทนา คือการเสวยอารมณ์เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง เฉย ๆ บ้าง

๓. มโนสัณเฑนะาหาร นำมาซึ่งปฏิสนธิวิญญูณ คือการเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม อบายสัตว์ และปวตติวิญญูณ คือการเห็น การได้ยิน เป็นต้น

๔. วิญญูณอาหาร นำมาซึ่งเจตสิกและกัมมขรูป

๙. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายอย่างไร ? แสดงวจนัตถะว่าอย่างไร ? และทำไม สติ ดวงเดียว จึงเป็น สติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้

ตอบ คำว่า สติปัฏฐาน หมายความว่า สติที่เป็นประธานในสัมปยุตตธรรมแล้วตั้งมั่นในอารมณ์มีกาย เป็นต้นดังมีวจนัตถะแสดงว่า

สติ เอว ปฐจานนุติ สติปัฏฐาน

สตินั้นแหละ เป็นประธานในสัมปยุตตธรรม แล้วตั้งมั่นในอารมณ์ มี กาย เป็นต้น ฉะนั้น จึงชื่อว่า
สติปัฏฐาน

และการที่สติดวงเดียวเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้นั้น ก็เพราะว่า

๑. อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนด ก็มี ๔

๒. ลักษณะอันเป็นนิมิตที่ปรากฏขึ้น ก็มี ๔

๓. การประหาณวิปัสสนธรรมก็มี ๔

ด้วยเหตุนี้ สติดวงเดียว จึงเป็น สติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้

๑๐. จงจำแนก อริยสัจจะ ๔ โดยเหตุ ผล และโลกียะ โลกุตตระ เป็นต้น ?

ตอบ จำแนกอริยสัจจะ ๔ โดยเหตุ ผล และโลกียะ โลกุตตระ เป็นต้นนั้น มีดังนี้

ทุกข์สัจจะ เป็นผล สมุทัยสัจจะ เป็นเหตุ

นิโรธสัจจะ เป็นผล มรรคสัจจะ เป็นเหตุ

ทุกข์สัจจะ } ทั้ง ๒ นี้ เป็นโลกียธรรม โลกียสัจจะ
สมุทัยสัจจะ }

นิโรธสัจจะ } ทั้ง ๒ นี้ เป็นโลกุตตรธรรม โลกุตตรสัจจะ
มรรคสัจจะ }

ทุกข์สัจจะ เป็นสัจจะที่มีความเป็นไปอยู่ในวัฏฏสงสาร ชื่อว่า ปวัตติสัจจะ

สมุทัยสัจจะ เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ทุกข์สัจจะเกิดขึ้น เป็นไปอยู่ในวัฏฏสงสาร ชื่อว่า ปวัตติเหตุสัจจะ

นิโรธสัจจะ เป็นสัจจะที่ถอยออกจากวัฏฏทุกข์ ชื่อว่า นิวัตติสัจจะ

มรรคสัจจะ เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ถึงความถอยออกจาก วัฏฏทุกข์ ชื่อ นิวัตติเหตุสัจจะ

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย